

تأثیر استفاده از درس ادبیات فارسی بر میزان یادگیری، بهبود فرایند یاددهی آموزشی در دانش آموزان مقطع دبیرستان

اعظم مراد پوری

کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه پیام نور مرکز ایلام

چکیده

در جهان امروز استفاده از تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات و نیز نفوذ آن در زوایای مختلف زندگی بشری، موجب تحولات بزرگی در مناسبات حاکم بر جامعه بشری و انسانی شده است که از آن به عنوان انقلاب اطلاعات یاد می شود. توسعه روزافزون فناوری اطلاعات و استفاده از این فناوریها موجب شده است عصر جدیدی در زندگی جوامع بشری آغاز گردد که جامعه اطلاعاتی نامیده می شود. ورود به این دوره نیاز به تمهیدات و امکانات لازم است که مهمترین آن بسترسازی مناسب فرهنگی است که نخستین اقدام در این خصوص لحاظ نمودن موضوع چگونگی استفاده بهینه از نرم افزارهای استفاده از درس ادبیات فارسی در برنامه آموزش عمومی است. در این مقاله سعی شده است نقش استفاده از درس ادبیات فارسی بر میزان آموزشی در دانش آموزان مقطع دبیرستان بررسی شود و نیز مزیتها، موانع و مشکلات استفاده از فناوری اطلاعات و توصیه ها و راهکارها نیز بیان شده است.

واژه‌های کلیدی: درس ادبیات فارسی، یادگیری، بهبود فرایند، یاددهی آموزشی، دانش آموزان، مقطع دبیرستان

مقدمه

عصر حاضر، عصر اطلاعات است. اطلاعاتی که در زمانی بسیار کوتاه دو برابر و حتی چند برابر می‌شود و در یک لحظه در تمامی نقاط جهان منتشر می‌گردد. با تأثیرپذیری زندگی بشر از این پدیده می‌توان گفت که جهان وارد جامعه اطلاعاتی ۱ شده‌است، بسیاری از محققان جامع اطلاعاتی را جامعه چندساختی و چندوجهی می‌دانند که تمام لایه بندی‌ها و سطوح آن نیازمند اطلاعات است. در چنین جامعه‌ای دسترسی و یا عدم دسترسی به اطلاعات نقشی اساسی و تعیین کننده‌ای را در تمام عرصه‌ها ایفا می‌کند.

امروزه، دیگر نمی‌توان با طرز تلقی گذشته و سوگیری‌های کهنه به استاد و دانشجو نگریست. در حال حاضر، جامعه امروزی به افراد تحصیل کرده که از قدرت تصمیم‌گیری برخوردار بوده و بتوانند در دنیایی که روزه روزه در حال تغییر است، براساس توانایی خود دراندیشیدن، عمل و برقراری ارتباط با دیگران به اجرای تصمیمات بپردازند، نیاز دارد. بایستی تمامی افراد، موسسات و نظام‌های آموزشی خود را برای تغییرات مختلفی که آموزشی در دانش آموزان مقطع دبیرستان را امری ضروری می‌سازد، آماده سازند. اگر نظام آموزشی ما خواهان مشارکت در جامعه‌ای باشد که براساس دانش و فناوری حرکت می‌کند، باید خود را برای این تحول عظیم و حیاتی آماده نماید و مزایای استفاده از این فناوری با توجه به اهداف نظام آموزشی را به عرصه ظهور برساند.

ظهور فناوری اطلاعات و ارتباطات دریچه‌ی جدیدی را فراروی انسان گشوده و برجسته‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی اوتاثیر گذاشته است. انسان سعی کرده با افزایش دانش خود در این زمینه از آن به شکل‌های گوناگون استفاده کند که از جمله آنها در آموزش است.

حتی امروزه در مفهوم سواد نیز تغییرات شگرفی صورت گرفته است. دیگر از آن به عنوان سواد سنتی یاد نمی‌شود. سواد در گذشته تنها در خواندن، نوشتن و محاسبه کردن خلاصه می‌شد و اکنون از سواد به شکل پیشرفته آن به عنوان سواد اطلاعاتی استفاده می‌شود که با توجه به تحولات جامعه کنونی ضروری به نظر می‌رسد. در این شرایط یکی از اصلی‌ترین وظایف سازمانهای مختلف، از جمله مؤسسات آموزش و پرورش به هنگام‌سازی خود و دانش آموزان با این تغییر و تحولات همراه با پیشرفت‌های جدید می‌باشد.

تردیدی نیست که آینده هر جامعه‌ای به کیفیت و نحوه کاربرد آموخته‌هایی است که در زمینه علمی به کار برده می‌شود. در دنیای امروز در حیطه آموزشی میزان دسترسی به اطلاعات علمی و همچنین استفاده از فناوری‌های جدید و نحوه کاربرد آنها به ویژه در تولید علمی، معیار رشد و پیشرفت محسوب می‌گردد به طوری که این امر در رتبه‌بندی آنها تأثیر بسزایی دارد. از سوی دیگر در جامعه اطلاعاتی و عصر اطلاعات، دستیابی و نیل به سواد اطلاعاتی امری ضروری است. نیاز دانش آموزان و دانش آموزان برای دستیابی به منابع معتبر و کارآمد بر همگان مبرهن و آشکار است.

نقش و تأثیر استفاده از درس ادبیات فارسی بر نظام آموزشی

تجربه نشان می‌دهد که استفاده از درس ادبیات فارسی نقش مهمی بر نظام آموزشی دارد. شاید تکنولوژی بتواند یاددهی آموزشی در دانش آموزان مقطع دبیرستان را از محدودیت‌های برنامه‌ی درسی خطی برهاند، بین آموزشی در دانش آموزان مقطع دبیرستان در مراکز آموزشی و خارج از مراکز آموزشی، خانه و مکان‌های دوردست پلی بزند و پایه و اساسی برای مفهوم آموزشی در دانش آموزان مقطع دبیرستان برای زیستن با هم و در کنار هم، فراهم سازد.

هدف (آموزشی در دانش آموزان مقطع دبیرستان برای بودن)، رشد و توسعه‌ی شخصیت و توانایی عمل کردن با استقلال بیشتر، نقادی و موشکافی، برخورداری از قدرت تمیز و عهده دار شدن مسئولیتهای فردی است. در این ارتباط، آموزش نباید هیچ یک از ابعاد و ظرفیت‌های فردی شامل حافظه، استدلال، زیباشناسی، احساسات، توان فیزیکی و مهارت‌های برقراری ارتباط را نادیده بگیرد.

مفهوم (آموزشی در دانش آموزان مقطع دبیرستان برای بودن) به طرح این مساله اشاره دارد که آموزشی در دانش آموزان مقطع دبیرستان ضمنی که در کلاسهای درس مرتبط با هم شکل می گیرد، در آینده جایگاه قانونمند خود را در مراکز آموزشی خواهد یافت.

وظیفه عمده نظام آموزشی، تربیت و پروراندن همه جانبه فراگیران آن نظام برای ایفای نقش مناسب خود در جامعه در جهت تعالی آن جامعه است. گرچه این تعریف را می توان از وجوه متفاوتی مورد بازبینی قرارداد، لکن در یک نظر کلی رشد متعلم را دارا شدن سواد اطلاعاتی تعبیر نمود.

سواد را در ساده ترین شکل به معنای توانایی خواندن و نوشتن و در وجه گسترده تر به معنای درک و فهم در نظر می گیرند. لیکن پدید آمدن تحولات جدید در عرصه فناوری اطلاعات و میزان تأثیر و جوامع از آن، به سواد اطلاعاتی یاد می شود. امروزه اهمیت آموزش و پرورش که متناسب با نیازهای فرد و جامعه باشد، بیش از همه احساس می شود زیرا دنیایی که با شبکه های اطلاعاتی به هم پیوند خورده متقاضی نیروی کاری است که بفهمد چگونه از فناوری به عنوان ابزاری برای افزایش بهره وری و خلاقیت استفاده کند. چنین مهارتی، توانایی استدلال کردن بر مبنای اطلاعاتی است فرآیندی که در آن منابع معتبر شناسایی شده و به دیگران انتقال داده می شود، افزون بر آن کارفرمایان از کارگران انتظار دارند از مهارت های همکاری و تشریح مساعی کار در گروه و تبادل اطلاعات در شبکه جهانی، یعنی تحلیل مساله از دیدگاه چند رشته ای برخوردار باشند. از آن جا که این شبکه ها بین المللی هستند، کارفرمایان در جستجوی افرادی برمی آیند که ظرفیت تعامل موثر با کسانی را دارا باشند که دارای فرهنگ و زبان متفاوتی هستند و بالاخره کارگران عصر دانش باید منعطف بوده و قادر باشند به همان سرعتی که محیط های پویای کار تغییر می کند، به موثرترین شکل بیاموزند.

مزیت های بهره گیری از استفاده از درس ادبیات فارسی در تعلیم و تربیت

نفیسی در پاسخ به اینکه فناوری اطلاعات استعداد انجام چه کارهایی را در آموزش و پرورش داراست، چنین اظهار می کند:

(الف) کاهش محدودیت های آموزشی در دانش آموزان مقطع دبیرستان و توقیف برابر فرصت ها.

- تسهیل دستیابی همگان به فرصت های آموزشی در دانش آموزان مقطع دبیرستان با کیفیت خوب و به بهای مناسب.

- از میان برداشته شدن محدودیت های ناشی از زمان یادگیری، طول یادگیری، مکان یادگیری، فاصله میان فراگیر و منابع آموزشی در دانش آموزان مقطع دبیرستان از جمله معلم.

- از میان برداشتن محدودیت های ناشی از جنس، نژاد، قومیت، موفقیت اقتصادی - اجتماعی فراگیر.

- از میان برداشته شدن قسمتی از محدودیت های ناشی از معلولیت های جسمی و ذهنی در فرآیند یادگیری.

- به کمک استفاده از درس ادبیات فارسی امکان ارائه آموزش فراگیر - محور در طول حیات فرد با هزینه کمتر، سرعت بیشتر و کیفیت مطلوب تر متناسب با نیازها و توانایی های فرد فراهم می شود.

(ب) تربیت نیروی انسانی متناسب با عصر دانش و اطلاعات.

فناوری اطلاعات قادر است منابع انسانی مورد نیاز عصر دانش و اطلاعات را با توانایی تفکر منطقی برای بکارگیری ابزارهای فناوری در جهت حل مسایل، تربیت نماید.

محدودیت های ناشی از توسعه فناوری اطلاعات

۱- افزایش شکاف طبقاتی (چه در بین افراد و چه در بین کشورها).

۲- افزایش هزینه های آموزشی و عدم امکان استفاده از امکانات و منابع.

۳- فقدان برنامه های راهبردی و اعمال سلیقه های فردی در محیط آموزش و پرورش (نگاه سخت افزاری به توسعه فناوری تهدیدی جدی است، چون تکنولوژی اطلاعات یک نظام فکری و فرهنگی است).

۴- همراه نبودن معلم (چون اغلب معلمان آمادگی کافی برای بهره مندی از فناوری اطلاعاتی را ندارند و پیش بینی می شود که این عدم آمادگی به نوعی مقاومت در برابر تغییر و نوآوری تبدیل شود).

۵- دسترسی آسان به منابع ممنوعه (القای فرهنگ غربی در بعضی موارد و عدم مدیریت صحیح بر سایت ها و تبلیغ ناهنجاری های اخلاقی موجب نگرانی بسیاری از خانواده ها و دست اندرکاران تعلیم و تربیت شده است).

آموزش و پرورش، به رغم تلاش های صورت گرفته در حیطه برنامه ریزی تفصیلی آموزشی و درسی و نیز در حیطه های اجرایی و اداری، دارای نظامی متمرکز است.

این تمرکز برنامه درسی یکسان و بدون انعطاف را از لحاظ محتوای شیوه های آموزش و تدریس و نوع ارزشیابی برای هر موضوع درسی، برای کلیه دانش آموزان اعم از شهری و روستایی و... با هر نوع استعداد، علاقه و خاستگاه اقتصادی و اجتماعی، از هر جنس، نژاد، زبان و فرهنگ و... تجویز می کند.

در چنین نظام هایی عملاً هیچ گونه نوآوری و ابتکار چشمگیر و موثری امکان نهادینه شدن نمی یابد، زیرا هر اقدامی باید از بالا تصمیم گیری شده و به طور سراسری به اجرا گذاشته شود.

بدنه اجرایی با هر چه از بالا بیاید به صورت یک دستور اداری و از سر رفع تکلیف برخورد می کند و به مجرد برخورد با یک مانع پیش بینی نشده، اجرای دستور را متوقف می کند. در این شرایط کاربرد فناوری اطلاعات در آموزش تنها در سطح حداقل مثلاً به صورت یک موضوع درسی، امکان پذیر خواهد شد.

افزون بر آن به واسطه این تمرکز توان برنامه ریزی درسی و رهبری فرایند آموزشی در دانش آموزان مقطع دبیرستان که از مهارت های اصلی و کاربرد فناوری در آموزش و پرورش به شمار می رود، در معلمان رشد نمی یابد.

علاوه بر تمرکز، دولتی بودن کلیه فعالیت های تهیه و تولید مواد و نرم افزارهای آموزشی مانع رشد و بالندگی بخش خصوصی در این زمینه شده است و حال آنکه از شرایط موفقیت برنامه کاربرد فناوری اطلاعات در آموزش، مشارکت فعال بخش خصوصی است.

توصیه ها و راهکارها

- ۱- نباید در مراحل آغازین راه از نتایج ضعیف و ناموفق مایوس شد.
- ۲- پس از تهیه سخت افزار باید اقدامات و پشتوانه نگهداری و مراقبت از آنها در مراکز آموزشی لحاظ شود. که در غیر این صورت مراکز آموزشی گورستان عظیم دیجیتالی خواهند شد.
- ۳- پس از تهیه سخت افزار مدیران اجرایی مسئول تهیه نرم افزارهای مناسب طراحی برنامه های راهبردی و پیگیری راه اندازی سایت مراکز آموزشی می باشند.
- ۴- آموزش و توجیه معلمان و اساتید به شیوه بنیادی و اصولی در اولین قدم ها.
- ۵- پیگیری مستمر مسئولان در جهت تضمین بقای طرح.
- ۶- مدیران نباید به علت نگرانی در مورد خرابی و هزینه های سخت افزاری دانش آموزان و دانش آموزان را در استفاده از رایانه ها محروم کنند که در این صورت با صرف هزینه های هنگفت عایدی نخواهیم داشت.
- ۷- محتوای درس و شیوه های اجرا و ارزشیابی طوری باشد که با استفاده از رایانه ها همخوان باشند و آموزشی در دانش آموزان مقطع دبیرستان مهارت ها در ارزشیابی و زندگی فراگیر، محسوس باشد.
- ۸- در مراکز آموزشی باید آموزش استفاده از رایانه زیر نظر افراد مجرب و متخصص در اولویت های اولیه قرار گیرد.
- ۹- تشویق دبیران، معلمان، اساتید، دانش آموزان و دانش آموزان به تولید علم و محتوای الکترونیکی.

نتیجه گیری

در عصر حاضر که دوران پیشرفت جهان است، معلمان و اساتید جهت به روز شدن و همگام با پیشرفت جهانی نیازمند گذراندن دوره های استفاده از درس ادبیات فارسی می باشند و آموزش و پرورش و آموزش عالی در این راستا وظیفه دارند دوره های مرتبط را برگزار نمایند و آگاهی های لازم را به معلمان و اساتید دهند تا آنها نیز با آگاهی کامل با کاربرد آن در فرایند یاددهی آموزشی در دانش آموزان مقطع دبیرستان واقف شوند و آن را به کار گیرند.

در این راستا وزارت آموزش و پرورش و آموزش عالی سیاست هایی را اتخاذ نمایند تا معلمان و اساتید به کاربرد استفاده از درس ادبیات فارسی در آموزش علاقه مند شوند که سوای مشوق های مادی و معنوی دبیران و اساتید، وزارت خانه ها نیز در جهت تغییر در محتوا محور بودن کتابها گام هایی بردارند تا زمینه را برای ظهور و استفاده فناوری مهیا سازند.

انقلاب اطلاعاتی و فناوری به عنوان انقلاب صنعتی موجب پدید آمدن دوران جدید عصر اطلاعات و ارتباطات و به تبع آن جامعه اطلاعاتی شده است که فناوری اطلاعاتی و ارتباطی مهمترین رکن بقا و قوام آن است، از این رو آموزش مهارتها و فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطی و چگونگی استفاده از آنها، از ضرورت های حیاتی حضور در این عرصه و در این برهه از زمان محسوب می شود و وظیفه نظام آموزشی، طراحی برنامه آموزش استفاده از درس ادبیات فارسی با در نظر گرفتن آشنایی با مهارتهای اطلاعاتی و لزوم بسترسازی برای چگونگی برخورد با فناوری اطلاعات می باشد.

منابع

۱. ذوالفقاری، میترا (۱۳۸۸). طراحی و بکارگیری سیستم آموزش الکترونیکی ترکیبی در دانشگاه علوم پزشکی تهران. رساله دکتری. دانشگاه پیام نور.
۲. سراجی، فرهاد؛ عطاران، محمد؛ علی عسگری، مجید (۱۳۸۸). تعیین نقش مدرس در دانشگاه مجازی. ارائه شده در سومین همایش آموزشی در دانش آموزان مقطع دبیرستان الکترونیکی، دانشگاه خواجه نصیرالدین طوسی.
۳. فتحی واجارگاه، کورش؛ نصیری، فهیمه (۱۳۸۸). بررسی شرایط و امکانات مورد نیاز استقرار نظام آموزش الکترونیکی (مورد وزارت آموزش و پرورش). ارائه شده در چهارمین کنفرانس ملی و اولین کنفرانس بین المللی آموزش الکترونیکی.
۴. خادم مسجدی، حمید. (۱۳۸۹). نقش استفاده از درس ادبیات فارسی (ICT) در بهبود فرآیند یاددهی آموزشی در دانش آموزان مقطع دبیرستان دانش آموزان دبیرستان های شهرستان کرج. استاد راهنما: دکتر حسن رستگار پور. استاد مشاور: دکتر پوراندخت فاضلیان. پایان نامه کارشناسی ارشد درس ادبیات فارسی. دانشگاه تربیت معلم، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
۵. گنجی مسلم (۱۳۸۹). امکان سنجی استقرار سیستم آموزش الکترونیکی و زیرساخت های توسعه آن در مراکز تربیت معلم شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی. استاد راهنما: دکتر محمد رضا بهرنگی. استاد مشاور: دکتر عبدالرحیم نوه ابرهیم. دانشگاه تربیت معلم، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
۶. معاذی، مریم. (۱۳۸۸). تاثیر نرم افزارهای آموزشی بر تفکر انتقادی و رابطه آن با سبک های شناختی دانش آموزان دوره راهنمایی. پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی. استاد راهنما: دکتر حسن رستگار پور. استاد مشاور: دکتر مهرناز شهرآرای. دانشگاه تربیت معلم، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
۷. قاسمی، مریم. (۱۳۸۸). تاثیر استفاده از استفاده از درس ادبیات فارسی (ICT) بر میزان آموزشی در دانش آموزان مقطع دبیرستان دانش آموزان دختر پایه سوم راهنمایی در درس علوم تجربی. پایان نامه کارشناسی ارشد درس ادبیات فارسی. استاد راهنما: دکتر حسن رستگار پور. استاد مشاور: دکتر پوراندخت فاضلیان. دانشگاه تربیت معلم، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.